

Η επικείμενη Αναθεώρηση του Συντάγματος και η Δικαιοσύνη

Μιχάλης Ντόστας - Πρωτοδίκης

I) Εισαγωγή. Κατά το τρέχον έτος (2013) θα καταστεί δυνατή η έναρξη διαδικασίας Αναθεώρησης του ισχύοντος Συντάγματος μετά τη συμπλήρωση πενταετίας από την ολοκλήρωση της προηγούμενης. Υπάρχει μάλλον γενική πεποίθηση ότι απαιτείται ευρεία αναθεώρηση του Καταστατικού Χάρτη της χώρας ενώ δεν λείπουν και οι φωνές, που μιλούν για εξαρχής νέο Σύνταγμα με σύγκληση Συντακτικής Συνέλευσης. Κατά τη γνώμη μας δύο είναι οι κρίσιμοι άξονες γύρω από τους οποίους πρέπει να κινηθεί η σχετική συζήτηση: α) αν το δημοκρατικό πολίτευμα της χώρας πρέπει να παραμείνει κοινοβουλευτικό, όπως είναι σήμερα (άρθρο 1 παρ.1 του Σ) ή αν αντίθετα πρέπει να περάσουμε στον πλήρη διαχωρισμό της νομοθετικής και της εκτελεστικής εξουσίας με την καθιέρωση προεδρικού πολιτεύματος κατά το πρότυπο ιδίως των ΗΠΑ¹ και β) το πώς η Δικαιοσύνη θα καταστεί πιο αποτελεσματική αλλά παράλληλα με την ποιοτική της στάθμη και το πώς θα εξασφαλιστεί η όσον το δυνατό μεγαλύτερη δημοκρατική νομιμοποίησή της αλλά και η ανεξαρτησία της. Η Αναθεώρηση του Συντάγματος θα πρέπει να συμβάλει στην εμβάθυνση της δημοκρατικής νομιμοποίησης όλων των κρατικών λειτουργιών αλλά και στην ενίσχυση του φιλελεύθερου χαρακτήρα του πολιτεύματος με την πλήρη εναρμόνιση του θεσμικού πλαισίου της χώρας με τα ευρωπαϊκά δεδομένα² προστασίας των ατομικών δικαιωμάτων. Απαραίτητο δε στοιχείο είναι και η επιβεβαίωση του ευρωπαϊκού προσανατολισμού της χώρας με ακόμη πιο εμφανή τρόπο³ ενδεχομένως και με τη ρητή αναγνώριση εκ μέρους του εθνικού μας Συντάγματος της υπεροχής του δικαίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης αλλά

και της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΣΔΑ) και των κυρωθέντων από την Ελλάδα πρόσθετων Πρωτοκόλλων αυτής⁴. Επίσης, ξεκινάμε από την παραδοχή ότι κεντρικό ρόλο στη λειτουργία του δημοκρατικού πολιτεύματος (είτε με την κοινοβουλευτική είτε με την προεδρική εκδοχή του) έχει το Κοινοβούλιο ως συλλογικό όργανο εκλεγόμενο απευθείας από το ανώτατο όργανο του Κράτους, που είναι ο Λαός⁵. Το προβάδισμα αυτό του Κοινοβουλίου θεωρούμε ότι θεμελιώνεται στην ίδια την αρχή της λαϊκής κυριαρχίας (άρθρο 1 παρ.2 του ισχύοντος Συντάγματος – βλ. επίσης και το άρθρο 50). Συνεπώς, το Κοινοβούλιο δεν μπορεί να περιορίζεται μόνο στο νομοθετικό του έργο αλλά πρέπει να έχει κεντρικό ρόλο στην ανάδειξη και άλλων σημαντικών οργάνων της Πολιτείας αλλά και ο κοινοβουλευτικός έλεγχος με τις διάφορες μορφές του πρέπει κατά το δυνατόν να εκτείνεται στο σύνολο της κρατικής δράσης. Επίσης, βασικό στοιχείο του δημοκρατικού και φιλελεύθερου πολιτεύματος πρέπει να είναι η ανεξαρτησία της Δικαιοσύνης (κατοχυρωμένη σήμερα βάσει του συνδυασμού των άρθρων 26 παρ.3 και 87 παρ.1 Σ), η οποία νοείται ως ύπαρξη όλων των εγγυήσεων εκείνων που θα επιτρέπουν στον δικαστή να κρίνει κάθε υπόθεση ανεπηρέαστος από παρεμβάσεις άλλων κρατικών οργάνων και ιδίως της πολιτικής εξουσίας αλλά και από τυχόν «ενδοδικαστικές» πιέσεις. Με βάση τις ανωτέρω πεποιθήσεις και με λήψη υπόψη των αδυναμιών, που έχουν διαπιστωθεί καθ' όλη τη μέχρι σήμερα ιστορική πορεία (και ιδίως την πρόσφατη από το 1974 και μετά)⁶, αλλά και των σύγχρονων αναγκών, που θέτουν ως επιτακτική ανάγκη τη διατήρηση της Χώρας στο status σύγχρονης δυτικοευρωπαϊκής χώρας με ισχυρούς θεσμούς και πολιτική και κοινωνική ομαλότητα⁷, διατυπώνουμε τις απόψεις μας σχετικά με την ανάγκη αναθεώρησης των συνταγματικών διατάξεων, που αφορούν τη δικαστική λειτουργία (άρθρα 87 – 100^A του Συντάγματος). Κυρίαρχες απόψεις μας είναι η ανάγκη καθιέρωσης

συγκεντρωτικού ελέγχου της συνταγματικότητας των νόμων με την ίδρυση Συνταγματικού Δικαστηρίου (με συνέπεια την κατάργηση του σημερινού Ανώτατου Ειδικού Δικαστηρίου του άρθρου 100 του Σ και των άρθρων 87 παρ.2 και 93 παρ.4 του Σ, στα οποία στηρίζεται ο διάχυτος έλεγχος) αλλά και η ίδρυση θεσμού, της Γενικής Εισαγγελίας (κατά το πρότυπο των αγγλοσαξονικών χωρών), τελούντος σε ανεξαρτησία όχι μόνο σε σχέση με τη νομοθετική και εκτελεστική λειτουργία αλλά και με τη δικαστική λειτουργία (δηλ. πλήρης διαχωρισμός της «καθημένης» από την «ισταμένη» Δικαιοσύνη). Με την ευκαιρία παραθέτουμε τις απόψεις μας και για κάποια άλλα ζητήματα.

II) Δικαστικός έλεγχος της συνταγματικότητας των νόμων – Καθιέρωση Συνταγματικού Δικαστηρίου. Σχετικά με τον δικαστικό έλεγχο της συνταγματικότητας των νόμων στην Ελλάδα ισχύει ο λεγόμενος διάχυτος έλεγχος από όλα τα δικαστήρια. Η αρχή του διάχυτου ελέγχου καθιερώθηκε νομολογιακά ήδη από τον 19^ο αιώνα ενώ ως η κατ' εξοχήν χώρα, όπου επικρατεί το σύστημα του διάχυτου ελέγχου, θεωρούνται οι ΗΠΑ, όπου και εκεί καθιερώθηκε νομολογιακά ήδη από τις αρχές του 19^{ου} αιώνα⁸. Αντιθέτως, στις περισσότερες χώρες της Δυτικής Ευρώπης μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο αλλά και στις χώρες του άλλοτε ανατολικού μπλοκ μετά την πτώση των κομμουνιστικών καθεστώτων έχει επικρατήσει το σύστημα του συγκεντρωτικού ελέγχου της συνταγματικότητας των νόμων μέσω της σύστασης Συνταγματικών Δικαστηρίων⁹. Στη Γαλλία μέχρι και το 1958, οπότε ιδρύθηκε το Συνταγματικό Συμβούλιο, δεν επιτρέπονταν ο δικαστικός έλεγχος της συνταγματικότητας των νόμων, καθότι η αναγνώριση της σχετικής δυνατότητας στα δικαστήρια θεωρούνταν ως αντίθετη προς την αρχή της λαϊκής κυριαρχίας¹⁰. Μόλις δε το 2008 με συνταγματική Αναθεώρηση προβλέφθηκε η δυνατότητα κατασταλτικού (και όχι μόνο προληπτικού) ελέγχου της συνταγματικότητας μέσω της

υποβολής προδικαστικού ερωτήματος¹¹. Ως κύριο μειονέκτημα του διάχυτου ελέγχου της συνταγματικότητας θεωρούμε την ύπαρξη κινδύνου έκδοσης αντιφατικών αποφάσεων από διαφορετικά δικαστήρια και συνακόλουθα την έλλειψη της αναγκαίας ασφάλειας δικαίου. Ο κίνδυνος αυτός δεν αποσοβείται με τις διατάξεις των άρθρων 100 παρ.1 στοιχ. ε' και παρ.5 του σημερινού Συντάγματος, καθότι από την ψήφιση και δημοσίευση ενός νόμου μέχρι του να φτάσει να κριθεί η συνταγματικότητά του από τα Ανώτατα Δικαστήρια της χώρας και εν συνεχεία από το ΑΕΔ (εφόσον υπάρξουν αντιφατικές αποφάσεις των Ανωτάτων και μόνο Δικαστηρίων) περνάει μεγάλο χρονικό διάστημα αβεβαιότητας. Υπάρχουν δε και υποθέσεις, οι οποίες ουδέποτε φτάνουν στα Ανώτατα Δικαστήρια. Η ανασφάλεια δικαίου, που δημιουργείται, δεν θίγει μόνο τους ιδιώτες. Έχει πολλές φορές επισημανθεί ότι η εκάστοτε Κυβέρνηση και ιδίως το Υπουργείο Οικονομικών αδυνατεί να χαράξει σταθερή δημοσιονομική πολιτική, αφού από πλήθος δικαστικών εκκρεμοτήτων εξαρτάται το τι παροχές και επιδόματα πρέπει να δοθούν¹² ή και το ποιοι και πόσοι είναι οι μισθοδοτούμενοι από το Δημόσιο και τους υπόλοιπους δημόσιους φορείς. Εξάλλου, όπως αποδεικνύει η εμπειρία των τελευταίων ετών, υπάρχουν υποθέσεις συνταγματικού ενδιαφέροντος, οι οποίες αφορούν μεγάλο αριθμό πολιτών (ενδεικτικά αναφέρονται οι υποθέσεις σχετικά με την αναγνώριση των συμβάσεων απασχόλησης σε δημόσιους φορείς ως αορίστου χρόνου, επιδομάτων και παροχών που ζητούνται με βάση την αρχή της επεκτατικής ισότητας, φορολογικές υποθέσεις όπως η εντελώς τελευταία σχετικά με την συνταγματικότητα επιβολής του Ε.Ε.Τ.Η.Δ.Ε. και της είσπραξης του μέσω των λογαριασμών της ΔΕΗ, υποθέσεις σχετικές με τη συνταγματικότητα των δικονομικών προνομίων του Δημοσίου και των ΝΠΔΔ) και οι οποίες κατακλύζουν κυριολεκτικά τα δικαστήρια όλων των κλάδων και των βαθμίδων με αποτέλεσμα τόσο την επιβάρυνση της

Δικαιοσύνης με την άσκοπη και συνεχή ενασχόληση των δικαστηρίων με πανομοιότυπες υποθέσεις¹³ όσο και την υπέρμετρη οικονομική επιβάρυνση των πολιτών, που επιδιώκουν τη δικαίωσή τους με αποφάσεις, που θα αφορούν ατομικά τους ίδιους¹⁴. Συνεπώς, η κατάργηση του διάχυτου ελέγχου θα συνέβαλε καθοριστικά και στην επιτάχυνση απονομής της δικαιοσύνης μέσω της αποσυμφόρησης των δικαστηρίων.

Ένα άλλο ζήτημα, που τίθεται σχετικά με τον διάχυτο έλεγχο της συνταγματικότητας, είναι η έλλειψη δημοκρατικής νομιμοποίησης των δικαστηρίων, τα οποία, παρά το ότι δεν εκλέγονται, μπορούν να προκαλέσουν την αποδυνάμωση ή και την κατάργηση νόμων ψηφισμένων από την Βουλή. Σε ορισμένες περιπτώσεις μπορεί και να εμποδίζεται η Κυβέρνηση στην άσκηση της πολιτικής της παρά την αρχή της διάκρισης των εξουσιών¹⁵. Όπως ήδη σημειώσαμε, με τη λογική αυτή αποκλείονταν μέχρι το 1958 στη Γαλλία κάθε δυνατότητα δικαστικού ελέγχου της συνταγματικότητας των νόμων. Στις ΗΠΑ το πρόβλημα αυτό αντιμετωπίζεται από το Ανώτατο Ομοσπονδιακό Δικαστήριο με την τάση του αυτοπεριορισμού στην άσκηση του ελέγχου της συνταγματικότητας (judicial selfrestraint)¹⁶. Ειδικότερα, σε θέματα απόμεινα της γενικότερης οικονομικής και κοινωνικής πολιτικής το ως άνω Δικαστήριο αναγνωρίζει ένα προβάδισμα στις επιλογές της πολιτικής εξουσίας (Πρόεδρος και Κογκρέσο) και μόνο σε ακραίες περιπτώσεις, όπου υπάρχει σαφής παραβίαση του Συντάγματος αλλά δεν υπάρχει και καμία δυνατότητα διάσωσης του νόμου με σύμφωνη με το Σύνταγμα ερμηνεία του, προβαίνει σε δικαστική ακύρωση του. Ανάλογη τάση εμφανίζεται και στη νομολογία του ελληνικού Συμβουλίου της Επικρατείας σχετικά τόσο με τις λεγόμενες «πράξεις κυβερνήσεως», για τις οποίες θεωρεί ότι δεν υπόκεινται σε ακυρωτικό έλεγχο¹⁷, όσο και με μέτρα οικονομικής πολιτικής ιδίως για την αντιμετώπιση έκτακτων

αναγκών, για τα οποία γίνεται δεκτό ότι βάσει της αρχής της διάκρισης των εξουσιών μόνο η υπέρβαση των ακραίων λογικών ορίων της έννοιας του δημοσίου συμφέροντος, όπως αυτό εκτιμάται κάθε φορά από τον νομοθέτη ή τη διοίκηση, εμπίπτει στο πεδίο ελέγχου νομιμότητας, τον οποίο ασκεί ο ακυρωτικός δικαστής¹⁸. Ωστόσο, ο ως άνω αυτοπεριορισμός της νομολογίας, που συνιστά νομολογιακή τάση και όχι νομικό κανόνα, δεν αποκλείει το ενδεχόμενο επίδειξης «δικαστικού ακτιβισμού» με την έννοια ότι μπορεί να υπάρξουν δικαστές (έστω και λίγοι), οι οποίοι θα χρησιμοποιήσουν την αρμοδιότητά τους για έλεγχο της συνταγματικότητας των νόμων για προώθηση των ιδεολογικών και κοινωνικών τους αντιλήψεων παραγνωρίζοντας την υποχρέωσή τους να ερμηνεύουν τις διατάξεις του Συντάγματος ως κανόνες δικαίου αποκλειστικά και μόνο με βάση τα καθιερωμένα στην επιστήμη ερμηνευτικά κριτήρια και χωρίς η κρίση τους αυτή να επηρεάζεται από τις υποκειμενικές *de lege ferenda* απόψεις τους. Στην περίπτωση αυτή είναι φανερό ότι θα υπάρξει ανεπίτρεπτη επέμβαση τους στο έργο του νομοθέτη¹⁹.

Με βάση τις παραπάνω παρατηρήσεις θεωρούμε ότι απαιτείται και στην Ελλάδα η καθιέρωση του συγκεντρωτικού ελέγχου της συνταγματικότητας των νόμων τόσο για την ταχεία επίλυση των σχετικών διαφορών με δημιουργία αντίστοιχης ασφάλειας δικαίου και εξασφάλιση καθολικής εφαρμογής του Συντάγματος²⁰ όσο και για είναι δυνατός ο έλεγχος του νομοθέτη από όργανο, που θα έχει το υψηλότερο δυνατό κύρος²¹ και τη μεγαλύτερη δυνατή δημοκρατική νομιμοποίηση²². Δεδομένου δε ότι μοιραία ο έλεγχος της συνταγματικότητας των νόμων προσδίδει στον δικαστή και πολιτικό ρόλο, η απαλλαγή από αυτό το καθήκον θα ενισχύσει το κύρος των τακτικών δικαστών, αφού αυτοί θα μπορούν να ασκούν το δικαιοδοτικό τους καθήκον μη εμπλεκόμενοι σε μείζονες πολιτικές και κοινωνικές διαμάχες²³.

Σχετικά με τα της σύνθεσης και των αρμοδιοτήτων, που πρέπει να έχει το Συνταγματικό Δικαστήριο, έχουμε να προτείνουμε τα ακόλουθα:

α) Συγκρότηση - Σύσταση: Εκ της φύσεως των αρμοδιοτήτων του το Συνταγματικό Δικαστήριο εκτός από δικαιοδοτικό είναι και πολιτικό όργανο. Πολλές από τις αποφάσεις του θα έχουν καθοριστική σημασία για την πολιτική και κοινωνική ζωή της χώρας. Πρέπει αυτές να λαμβάνονται κατά το δυνατόν με αυστηρά νομικά κριτήρια και η ποιότητα τους να είναι τέτοια, ώστε δύσκολα να μπορεί να αμφισβητηθεί η ορθότητά τους από τη νομική κοινότητα. Η σημασία των αρμοδιοτήτων του δικαστηρίου αυτού είναι τέτοια, ώστε προσόν των μελών του πρέπει να είναι όχι μόνο η υψηλή νομική κατάρτιση αλλά και η πολυετής επαγγελματική και κοινωνική εμπειρία όπως και η ευρύτερη μόρφωση αλλά και το πολιτικό αισθητήριο. Η πλειοψηφία δε των μελών του πρέπει να επιλέγεται από τα αιρετά όργανα της Δημοκρατίας (Βουλή και Πρόεδρο της Δημοκρατίας²⁴), ώστε να εξασφαλίζεται και η δημοκρατική νομιμοποίηση. Έτσι, προτείνεται το Δικαστήριο αυτό να έχει 15 συνολικά μέλη και άλλες από τις αρμοδιότητές του να τις ασκεί σε Ολομέλεια και άλλες, που θα κριθούν ως μικρότερης σημασίας, σε Τμήματα. Η θητεία των μελών να είναι πενταετής χωρίς δυνατότητα ανανέωσης²⁵. Τα μέλη του Συνταγματικού Δικαστηρίου να είναι οπωσδήποτε νομικοί με επαρκή πείρα (εν ενεργεία ή συνταξιούχοι) και συγκεκριμένα είτε δικαστές ανώτατου ή ανώτερου βαθμού (δηλ. τουλάχιστον εφέτες ή πάρεδροι του ΣτΕ ή του ΕΣ) είτε καθηγητές πρώτης βαθμίδας των Νομικών Σχολών της χώρας είτε δικηγόροι με εικοσαετή τουλάχιστον υπηρεσία. Κατά το χρόνο της θητείας τους να τελούν σε αυτοδίκαιη αναστολή των άλλων καθηκόντων τους και η θέση τους να είναι ασυμβίβαστη με οποιοδήποτε άλλο αξίωμα, θέση ή έργο. Επίσης, κατά το διάστημα της θητείας τους δεν θα επιτρέπεται η συμμετοχή τους σε κόμματα ή πολιτικές οργανώσεις ούτε η δημόσια

εκδήλωση των πολιτικών τους απόψεων. Πέντε μέλη πρέπει να επιλέγονται από τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας, πέντε μέλη από τη Βουλή ή ειδική επιτροπή αυτής²⁶ με αυξημένη πλειοψηφία και πέντε μέλη από ειδικό εκλεκτορικό σώμα αποτελούμενο από έγκριτους νομικούς²⁷. Ο Πρόεδρος του Δικαστηρίου καθώς και οι Αντιπρόεδροι (που θα είναι όσοι και τα Τμήματά του) θα εκλέγονται από τα μέλη του Δικαστηρίου. Η απομάκρυνση των δικαστών πριν τη λήξη της θητείας τους για λόγους υγείας ή σοβαρή παράβαση των καθηκόντων τους θα είναι δυνατή υπό αυστηρούς όρους και θα πραγματοποιείται με απόφαση του Προέδρου της Δημοκρατίας (χωρίς προσυπογραφή Υπουργού) ύστερα από σύμφωνη γνώμη και της Βουλής (που θα λαμβάνεται στην Ολομέλεια με πλειοψηφία τουλάχιστον 2/3 επί του συνόλου των μελών) αλλά και των Προέδρων των τριών Ανωτάτων Δικαστηρίων (ΣτΕ, ΑΠ και ΕΣ). Η συμφωνία όλων των παραπάνω είναι απαραίτητη ώστε να αποκλειστεί κάθε δυνατότητα απομάκρυνσης μέλους του Δικαστηρίου, επειδή έγινε «ενοχλητικό».

Αρμοδιότητες: Εκτός από τον έλεγχο της ουσιαστικής συνταγματικότητας των νόμων²⁸, κατά τα ειδικότερα εκτιθέμενα παρακάτω, στο Συνταγματικό Δικαστήριο πρέπει να περιέλθουν όλες οι υπόλοιπες αρμοδιότητες του σημερινού ΑΕΔ (εκλογικές διαφορές, άρση συγκρούσεων κλπ.). Ακόμη, πρέπει να εξετάζονται τυχόν ενστάσεις ως προς την εκλογή του Προέδρου της Δημοκρατίας από τη Βουλή²⁹. Επίσης, προτείνεται Τμήμα του Συνταγματικού Δικαστηρίου να αποφασίζει: α) για την άρση της ασυλίας των βουλευτών κατά τροποποίηση του άρθρου 62 του Σ, ώστε αυτή να γίνεται πάντοτε, όταν τα φερόμενα αδικήματα δεν σχετίζονται με την άσκηση των καθηκόντων του βουλευτή³⁰ και β) για την έκπτωση κρατικών λειτουργών και υπαλλήλων³¹, οι οποίοι με πρόθεση και καθ' υποτροπή παραβιάζουν διατάξεις του Συντάγματος ή μετέχουν σε οργανώσεις ή εκδηλώσεις, οι

οποίες αποσκοπούν σε ανοιχτή αμφισβήτηση ή και βίαιη ανατροπή του πολιτεύματος³². Η διάταξη όμως αυτή δεν θα ισχύει για τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας (για αυτόν πρέπει να διατηρηθούν οι ειδικές διατάξεις των άρθρων 34 παρ.2 και 49 παρ.4 του ισχύοντος Συντάγματος), για τον Πρωθυπουργό και τα μέλη της Κυβέρνησης (αφού ο μεν πρώτος στηρίζεται στην εμπιστοσύνη της Βουλής οι δε υπουργοί παύονται από τον Πρωθυπουργό και η κοινοβουλευτική αρχή είναι θεμελιώδης αρχή του πολιτεύματος – βλ. άρθρα 37 και 84 του Σ. Άλλωστε υπάρχει και η δυνατότητα της Βουλής να υπερψηφίσει πρόταση δυσπιστίας για όλη την Κυβέρνηση ή μέλος της) και για τους δικαστές των Ανωτάτων Δικαστηρίων (αυτοί πρέπει να υπόκεινται αποκλειστικά στο Ανώτατο Πειθαρχικό Συμβούλιο με διατήρηση του άρθρου 91 παρ.1 – 2 του Σ). Συζητήσιμο είναι αν η δυνατότητα έκπτωσης με απόφαση του Συνταγματικού Δικαστηρίου μπορεί να ισχύσει για τους βουλευτές. Από τη μία είναι ασύμβατη με την ιδιότητα του βουλευτή η επίδειξη συμπεριφοράς εχθρικής προς το πολίτευμα από την άλλη όμως ο βουλευτής δεν παύει να είναι φορέας άμεσης λαϊκής εντολής από τμήμα του εκλογικού σώματος. Συζητείται επίσης ότι μεταξύ των αρμοδιοτήτων ενός Συνταγματικού Δικαστηρίου πρέπει να είναι και η θέση εκτός νόμου κομμάτων, που στρέφονται ανοιχτά κατά του πολιτεύματος. Όπως όμως δείχνει η εμπειρία κρατών, όπου υπάρχει και έχει εφαρμοστεί αντίστοιχη διάταξη (Γερμανία, Τουρκία), κάτι τέτοιο δεν είναι αποτελεσματικό, αφού τα κόμματα αυτά εμφανίζονται ξανά με άλλο «ένδυμα». Εξάλλου, κάθε κόμμα εκφράζει ένα τμήμα του Λαού. Η απαγόρευσή του μπορεί να ερμηνευτεί ότι θέτει στο περιθώριο ένα τμήμα της κοινωνίας ή και να καταλήξει πράγματι σε ένα τέτοιο αποτέλεσμα³³. Συνεπώς, μία τέτοια ρύθμιση δεν πρέπει να υπάρξει.

Ειδικότερα, για τον έλεγχο της συνταγματικότητας των νόμων, που θα είναι και η κύρια αρμοδιότητα του Συνταγματικού Δικαστηρίου,

προτείνεται αυτός να είναι και προληπτικός και κατασταλτικός: Α) Προληπτικός έλεγχος: Εντός σύντομης αποκλειστικής προθεσμίας από την ψήφιση ενός νόμου και πριν την έκδοση και δημοσίευσή του από τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας συγκεκριμένοι θεσμικοί παράγοντες (προτείνεται να είναι ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας, οι αρχηγοί των κοινοβουλευτικών κομμάτων και αριθμός βουλευτών ίσος με το 1/5 του όλου αριθμού των βουλευτών) θα μπορούν με αίτησή τους να ζητούν την εξέταση της συνταγματικότητας κάποιας διάταξης ή και όλου του νόμου. Οι διατάξεις, που θα κρίνονται αντισυνταγματικές, δεν θα τίθενται σε ισχύ. Σε περίπτωση δε υποβολής τέτοιας αίτησης και μέχρι την έκδοση απόφασης θα αναστέλλεται η έκδοση και δημοσίευση του νόμου. Β) Κατασταλτικός έλεγχος: Στα δικαστήρια όλων των κλάδων και των βαθμών κάθε διάδικος θα έχει το δικαίωμα να προτείνει ένσταση αντισυνταγματικότητας κάποιας διάταξης σχετικής με την υπόθεση. Αν το δικαστήριο θεωρεί ότι η διάταξη είναι συνταγματική, θα απορρίπτει την ένσταση. Αν θεωρεί ότι η ένσταση είναι βάσιμη ή σε κάθε περίπτωση του δημιουργούνται αμφιβολίες ως προς τη συνταγματικότητα της επίμαχης διάταξης, θα απευθύνει σχετικό προδικαστικό ερώτημα στο Συνταγματικό Δικαστήριο αναστέλλοντας τη δίκη μέχρι την έκδοση απόφασης επ' αυτού. Η απόφαση του τελευταίου σχετικά με το προδικαστικό ερώτημα θα είναι δεσμευτική για το δικαστήριο, που απηύθυνε το ερώτημα. Παρά δε το γεγονός ότι τα προδικαστικά ερωτήματα θα απευθύνονται στο πλαίσιο εκδίκασης ατομικών διαφορών, διάταξη νόμου, που κρίνεται αντισυνταγματική, θα θεωρείται καταργημένη έναντι πάντων από το χρόνο δημοσίευσης της απόφασης του Συνταγματικού Δικαστηρίου και στο εξής. Ενστάσεις αντισυνταγματικότητας για ζητήματα, που ήδη έχουν κριθεί από το Συνταγματικό Δικαστήριο (στο πλαίσιο είτε του προληπτικού είτε του κατασταλτικού ελέγχου), θα απορρίπτονται από τα δικαστήρια ως

απαράδεκτες. Η υποχρέωση υποβολής προδικαστικού ερωτήματος στο Συνταγματικό Δικαστήριο θα ισχύει και όταν το δικαστήριο θεωρεί ότι η επίμαχη νομοθετική διάταξη αντίκειται σε υπερνομοθετικής ισχύος διατάξεις, που δεν ανήκουν στο Σύνταγμα (δηλ. κατά κύριο λόγο στις διατάξεις διεθνών συμβάσεων και στο Ευρωπαϊκό Δίκαιο), εκτός από την περίπτωση που για το ίδιο ζήτημα έχει εκδοθεί απόφαση του ΕΔΔΑ ή του ΔΕΕ³⁴. Για την τελευταία αυτή περίπτωση πρέπει να καθιερωθεί συνταγματική υποχρέωση των ελληνικών δικαστηρίων να εκδίδουν αποφάσεις σύμφωνες με τη νομολογία των ευρωπαϊκών δικαστηρίων.

III) Καθιέρωση θεσμού Γενικού Εισαγγελέα. Στην ελληνική έννομη τάξη από την αρχή της ύπαρξής της ο εισαγγελικός θεσμός είναι ενταγμένος στη δικαστική εξουσία. Αυτό συμβαίνει ως συνέπεια του ότι το νομικό σύστημα της Ελλάδας εντάσσεται στη ρωμανογερμανική οικογένεια δικαίων κάτι που οφείλεται στο ότι η οργάνωσή του έγινε κατά την περίοδο της Βαυαροκρατίας υπό την καθοδήγηση του Μάουρερ. Αντιθέτως, στην αγγλοσαξονική οικογένεια δικαίων³⁵ ο θεσμός της Εισαγγελίας είναι διακεκριμένος και από τις τρεις κρατικές λειτουργίες. Στις χώρες αυτές της Εισαγγελικής Αρχής προΐσταται ανώτατος κρατικός αξιωματούχος υπό τον τίτλο Γενικός Εισαγγελέας (attorney general), επικουρείται συνήθως από βοηθούς εισαγγελείς και το σύνολο των εισαγγελικών λειτουργών υπόκειται σε αυτόν με ιεραρχική σχέση. Τα κύρια καθήκοντα της ανεξάρτητης αυτής Αρχής είναι η διερεύνηση και η δίωξη των εγκλημάτων και η άσκηση καθηκόντων δημοσίου κατηγορού στα ποινικά δικαστήρια. Ο θεσμός του Γενικού Εισαγγελέα έχει καθιερωθεί και στη Ρωσία³⁶. Θεωρούμε ότι το δεύτερο αυτό σύστημα οργάνωσης του εισαγγελικού θεσμού είναι περισσότερο αποτελεσματικό και θα μπορούσε να αποτελέσει βασικό άξονα μιας συνταγματικής Αναθεώρησης, η οποία θα είχε τη φιλοδοξία να αποτελέσει μία νέα αρχή για την Ελληνική Δημοκρατία, ενόψει και του

ότι μερικά από τα κύρια προβλήματα, που οδήγησαν τη χώρα στην ουσιαστική χρεοκοπία, είναι η «κουλτούρα» ανομίας, η διαφθορά στον δημόσιο τομέα και στα υψηλά στρώματα της κοινωνίας³⁷ αλλά και οι γραφειοκρατικές αγκυλώσεις, που πολλές φορές χαρακτηρίζουν τη λειτουργία της Διοίκησης και της Δικαιοσύνης. Σήμερα η εγκληματικότητα και η διαφθορά χαρακτηρίζονται από πολύ μεγαλύτερη πολυπλοκότητα και έκταση, από διεθνείς διασυνδέσεις αλλά, όσον αφορά τα λεγόμενα εγκλήματα του «λευκού κολάρου», πολλές φορές και από «υψηλή» προστασία. Από την άλλη μπορεί και σήμερα η δίωξη και η τιμωρία των εγκλημάτων να ανήκει στην αρμοδιότητα της ανεξάρτητης δικαστικής λειτουργίας αλλά το κύριο βάρος της έρευνας για την εξιχνίαση των εγκλημάτων ανήκει στους λεγόμενους ανακριτικούς υπαλλήλους (βάσει των άρθρων 33 – 34 του ΚΠΔ και πολλών ειδικών διατάξεων), οι οποίοι διενεργούν την προανάκριση. Οι ανωτέρω υπάλληλοι, ενόψει και του ότι δεν έχει ακόμη λειτουργήσει η Δικαστική Αστυνομία³⁸, είναι όργανα διοικητικών υπηρεσιών (ιδίως της Ελληνικής Αστυνομίας και του Λιμενικού Σώματος). Επίσης, για τον έλεγχο ειδικών μορφών εγκληματικότητας έχουν συσταθεί με ειδικούς νόμους διάφορες υπηρεσίες και σώματα με ελεγκτικές και προανακριτικές αρμοδιότητες. Ενδεικτικά αναφέρονται το Σώμα Δίωξης Οικονομικού Εγκλήματος (ΣΔΟΕ), το Σώμα Ελεγκτών – Επιθεωρητών Δημόσιας Διοίκησης (Ν 3074/2002), η Υπηρεσία Εσωτερικών Υποθέσεων της Ελληνικής Αστυνομίας (Ν 2713/1999), της οποίας η αρμοδιότητα έχει επεκταθεί στην εξιχνίαση εγκλημάτων διαφθοράς στο σύνολο του δημοσίου τομέα, η Αρχή Καταπολέμησης της Νομιμοποίησης Εσόδων από Εγκληματικές Δραστηριότητες (άρθρο 7 Ν 3691/2008), το Σώμα Επιθεώρησης Εργασίας (ΣΕΠΕ – Ν 3996/2011), η Ειδική Υπηρεσία Επιθεωρητών Περιβάλλοντος (άρθρο 9 Ν 2947/2001), το Σώμα Επιθεωρητών Υγείας και Πρόνοιας (Ν 2920/2001), το Σώμα Επιθεώρησης και Ελέγχου

Καταστημάτων Κράτησης (Ν 3090/2002). Όλες οι παραπάνω Αρχές υπάγονται στα οικεία Υπουργεία³⁹ και συνεπώς, παρά το κατεξοχήν ελεγκτικό και προανακριτικό έργο τους, δεν απολαμβάνουν ανεξαρτησίας αλλά τελούν σε άμεση εξάρτηση προς την εκτελεστική λειτουργία. Οι δε επικεφαλής τους, που φέρουν συνήθως τον τίτλο του Ειδικού Γραμματέα, διορίζονται από την εκάστοτε Κυβέρνηση με πολιτικά κριτήρια⁴⁰. Κατά το προανακριτικό τους έργο οι ανακριτικοί υπάλληλοι όλων των παραπάνω Αρχών και υπηρεσιών υπόκεινται στη διεύθυνση και εποπτεία των εισαγγελικών αρχών. Ωστόσο, η ένταξη των υπαλλήλων αυτών σε ιεραρχικά δομημένους μηχανισμούς, που τελούν σε άμεση εξάρτηση από την εκτελεστική εξουσία, δεν διασφαλίζει πλήρως το ανεπηρέαστο των ερευνών τους από παράγοντες της πολιτικής εξουσίας, αφού άλλωστε από τους τελευταίους εξαρτάται η υπηρεσιακή τους κατάσταση και ανέλιξη. Θα ήταν προτιμότερο όλες οι υπηρεσίες, που είναι επιφορτισμένες με ελεγκτικά και προανακριτικά καθήκοντα, να υπάγονται ιεραρχικά σε μία ενιαία Αρχή απολαύουσα ανεξαρτησία από τις υπόλοιπες κρατικές εξουσίες και έχουσα τον πλήρη έλεγχο επ' αυτών. Μόνο έτσι ουδείς θα έμενε ανέλεγκτος. Αυτό μπορεί να επιτευχθεί με την καθιέρωση του θεσμού της Γενικής Εισαγγελίας, όπως προτείνουμε. Πέρα από την ανωτέρω επισημανθείσα τάση ίδρυσης διάφορων σωμάτων και υπηρεσιών με ειδικές ελεγκτικές αρμοδιότητες, τελευταία εμφανίζεται και η τάση θέσπισης εισαγγελικών αρχών με ειδικό αντικείμενο. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η καθιέρωση του θεσμού του Εισαγγελέα Οικονομικού Εγκλήματος με το άρθρο 2 του Ν 3943/2011. Η αρμοδιότητά του συνίσταται στην εποπτεία, καθοδήγηση και συντονισμό των ενεργειών, που γίνονται στο πλαίσιο προανάκρισης ή προκαταρκτικής εξέτασης από τους γενικούς ή ειδικούς ανακριτικούς υπαλλήλους (κυρίως του ΣΔΟΕ, των τελωνείων και των φοροελεγκτικών υπηρεσιών) σε σχέση με τη διερεύνηση φορολογικών και γενικότερα

οικονομικών εγκλημάτων διαπραττόμενων σε βάρος του Δημοσίου, των ΟΤΑ και των άλλων ΝΠΔΔ και της Ευρωπαϊκής Ένωσης ή βλάπτουν σοβαρά την εθνική οικονομία. Η κατά τόπον αρμοδιότητά του επεκτείνεται σε όλη την επικράτεια. Σύμφωνα δε με δημοσιεύματα⁴¹ κατά το πρότυπο του ανωτέρω θεσμού μελετάται και η καθιέρωση θέσης ειδικού εισαγγελέα, που θα έχει ως αντικείμενο τα αδικήματα διαφθοράς δημόσιων λειτουργών. Αναμφίβολα η πολλαπλότητα της εγκληματικότητας και η εξέλιξή της στις μέρες μας δικαιολογεί τη σύσταση αυτοτελών προανακριτικών και εισαγγελικών αρχών με ειδικό αντικείμενο και αρμοδιότητες. Η αποσπασματική όμως νομοθέτησή τους και η μη υπαγωγή τους σε συντονισμό μεταξύ τους δημιουργεί κίνδυνο αλληλοεπικάλυψης αρμοδιοτήτων ή και συγκρούσεων μεταξύ τους⁴². Φρονούμε λοιπόν ότι όλες αυτές οι Αρχές (που σήμερα είναι διοικητικές ή δικαστικές) πρέπει να υπάγονται στην καθοδήγηση και τον συντονισμό ενός και μόνο ανεξάρτητου αξιωματούχου με υψηλό κύρος αλλά και δημοκρατική νομιμοποίηση. Για αυτό προτείνουμε την καθιέρωση του θεσμού του Γενικού Εισαγγελέα, στον οποίο θα υπάγονται εξ ολοκλήρου και με ιεραρχική δομή όλες οι κατά τόπους εισαγγελίες, όλες οι Αρχές και υπηρεσίες, που έχουν ελεγκτικές και προανακριτικές αρμοδιότητες, αλλά και η Δικαστική Αστυνομία, η οποία θα έχει πανελλαδική οργάνωση και λειτουργία⁴³. Η Δικαστική Αστυνομία θα έχει ως αρμοδιότητα τόσο τη διεξαγωγή της προκαταρκτικής εξέτασης και προανάκρισης για τη γενική εγκληματικότητα όσο και την εκτέλεση των δικαστικών αποφάσεων και ενταλμάτων. Αντιθέτως, η αστυνομία τάξης (Ελληνική Αστυνομία) θα εξακολουθήσει να υπόκειται στην εκτελεστική εξουσία, θα έχει ως αντικείμενο την τήρηση της δημόσιας τάξης και θα προβαίνει σε προανακριτικές ενέργειες μόνο σε περιπτώσεις κατεπείγοντος (ιδίως επί αυτόφωρων εγκλημάτων). Επίσης, θα επικουρεί τη Δικαστική Αστυνομία τόσο στο προανακριτικό έργο όσο και στην

εκτέλεση των δικαστικών αποφάσεων μόνο όταν της ζητείται. Για τις ειδικές μορφές εγκληματικότητας (όπως φοροδιαφυγή, οικονομικά εγκλήματα, διαφθορά στο Δημόσιο, περιβαλλοντικά και υγειονομικά εγκλήματα) θα επιλαμβάνονται οι ειδικές αρχές και σώματα, που κατά τα ανωτέρω έχουν συσταθεί. Όλες όμως αυτές οι Αρχές θα αποσπαστούν από την εκτελεστική λειτουργία και θα ενσωματωθούν στη Γενική Εισαγγελία ως υπηρεσίες της. Επίσης, στη Γενική Εισαγγελία πρέπει να ενσωματωθούν και εκείνες οι υπηρεσίες, των οποίων αντικείμενο είναι η εκτέλεση ή η επίβλεψη της εκτέλεσης των αποφάσεων των ποινικών δικαστηρίων (δηλ. τα καταστήματα κράτησης, οι επιμελητές ανηλίκων και οι επιμελητές κοινωνικής αρωγής). Αυτονόητο είναι ότι η Γενική Εισαγγελία θα έχει δικό της προϋπολογισμό και ότι για τους λειτουργούς της θα ισχύουν οι εγγυήσεις προσωπικής ανεξαρτησίας, που ισχύουν και για τους δικαστικούς λειτουργούς.

Στη Γενική Εισαγγελία θα ανήκει ως αρμοδιότητα εκτός από τα παραπάνω (προανακριτικό έργο και εκτέλεση των ποινικών αποφάσεων) η άσκηση της ποινικής δίωξης για όλα τα αδικήματα καθώς και η παράσταση των λειτουργών της ως δημοσίων κατηγορών στα ποινικά δικαστήρια καθώς και η άσκηση ενδίκων μέσων κατά των αποφάσεων των δικαστηρίων αυτών. Επίσης, θα περιέλθουν στη Γενική Εισαγγελία όλες οι υπόλοιπες αρμοδιότητες, που σήμερα ανήκουν στην εισαγγελική αρχή, όπως ιδίως οι προβλεπόμενες στον Αστικό Κώδικα για την προστασία των ανηλίκων. Ακόμη, εφόσον συσταθεί Συνταγματικό Δικαστήριο, μπορεί να προβλεφθεί η δυνατότητα του Γενικού Εισαγγελέα να παρεμβαίνει και να ακούγεται ενώπιον του σχετικά με όλες ή με μέρος των αρμοδιοτήτων του Δικαστηρίου αυτού.

Σχετικά με τη διάρθρωση της Γενικής Εισαγγελίας και την ανάδειξη των λειτουργών της προτείνουμε τα ακόλουθα:

α) Διάρθρωση: Επικεφαλής θα είναι ο Γενικός Εισαγγελέας. Αυτός θα επικουρείται στο έργο του από περιορισμένο αριθμό (7 - 12) βοηθών γενικών εισαγγελέων. Ένας από τους βοηθούς θα είναι επικεφαλής της Δικαστικής Αστυνομίας, ένας επικεφαλής του σωφρονιστικού συστήματος, δύο έως τρεις αρμόδιοι για την επίβλεψη των κατά τόπους εισαγγελέων και περιφερειακών υπηρεσιών της Εισαγγελίας (ιδίως σε σχέση με τα καθήκοντα της ποινικής δίωξης, της παράστασης στα δικαστήρια και της άσκησης ενδίκων μέσων) και οι υπόλοιποι θα είναι επικεφαλής των υπηρεσιών, που στο πλαίσιο της Γενικής Εισαγγελίας θα ασχολούνται με την αντιμετώπιση ειδικών μορφών εγκληματικότητας (π.χ. βοηθός αρμόδιος για το οικονομικό έγκλημα, βοηθός αρμόδιος για τη διαφθορά στο Δημόσιο κ.ο.κ.). Σχετικά με την κατά τόπο αρμοδιότητα η χώρα θα είναι διαρθρωμένη σε εισαγγελικές περιφέρειες (όσες και οι εφετειακές περιφέρειες) και υποπεριφέρειες (όσες και τα πρωτοδικεία). Σε κάθε περιφέρεια θα είναι επικεφαλής ένας περιφερειακός εισαγγελέας (αντίστοιχος του σημερινού εισαγγελέα εφετών) και σε κάθε υποπεριφέρεια ένας τοπικός εισαγγελέας (αντίστοιχος του σημερινού εισαγγελέα πρωτοδικών) με ανάλογο αριθμό βοηθών εισαγγελέων (αντίστοιχων των σημερινών αντεισαγγελέων εφετών και πρωτοδικών). Σχετικά με τα Ανώτατα Δικαστήρια (Άρειος Πάγος και Συνταγματικό Δικαστήριο, εφόσον συσταθεί) θα υπάρχει αυτοτελής υπηρεσία της Γενικής Εισαγγελίας με επικεφαλής έναν Βοηθό Γενικό Εισαγγελέα (αντίστοιχο του σημερινού Εισαγγελέα του ΑΠ), που θα επικουρείται από εισαγγελικούς λειτουργούς προερχόμενους από την προαγωγή των περιφερειακών εισαγγελέων. Η Εισαγγελική Αρχή θα έχει ιεραρχική δομή⁴⁴ και ο Γενικός Εισαγγελέας θα είναι ο πειθαρχικός προϊστάμενος όλων. Επίσης, η Αρχή αυτή θα υπόκειται σε κοινοβουλευτικό έλεγχο, όπως άλλωστε συμβαίνει σε όλα τα κράτη όπου ισχύει ο αντίστοιχος θεσμός.

Ανάδειξη Γενικού Εισαγγελέα και λειτουργών της Αρχής: Ο Γενικός Εισαγγελέας πρέπει να είναι νομικός εγνωσμένου κύρους προερχόμενος είτε από το δικαστικό σώμα είτε από τον ακαδημαϊκό χώρο είτε από το δικηγορικό σώμα είτε από τους λειτουργούς της εισαγγελικής Αρχής. Θα αναδεικνύεται από την Ολομέλεια της Βουλής με αυξημένη πλειοψηφία (2/3 ή 3/5 επί του όλου αριθμού των βουλευτών) και σε περίπτωση αδυναμίας επίτευξης της πλειοψηφίας αυτής από συμβούλιο αποτελούμενο από ανώτατους κρατικούς αξιωματούχους⁴⁵ με απλή πλειοψηφία. Θα έχει πενταετή θητεία με δυνατότητα ανανέωσης για μία μόνο φορά. Για την απομάκρυνσή του για λόγους υγείας ή σοβαρής παραμέλησης ή παραβίασης των καθηκόντων του μπορούν να ισχύσουν όσα αναφέραμε και για τα μέλη του Συνταγματικού Δικαστηρίου. Οι Βοηθοί Γενικοί Εισαγγελείς θα επιλέγονται από τον ίδιο τον Γενικό Εισαγγελέα στην αρχή της θητείας του και για την τοποθέτησή τους θα απαιτείται και η έγκριση της Βουλής ή επιτροπής αυτής με απλή πλειοψηφία. Η θητεία των Βοηθών θα είναι επίσης πενταετής αλλά με δυνατότητα του Γενικού Εισαγγελέα να τους απομακρύνει και πριν από τη λήξη της θητείας τους⁴⁶. Οι υπόλοιποι λειτουργοί της εισαγγελίας θα επιλέγονται με διαγωνισμό και θα είναι ισόβιοι (όπως ισχύει και σήμερα για τους εισαγγελικούς λειτουργούς). Απομάκρυνσή τους για λόγους υγείας ή λόγω πειθαρχικών παραπτωμάτων θα γίνεται από υπηρεσιακό συμβούλιο, που θα λειτουργεί εντός της Γενικής Εισαγγελίας, με διαδικασία ανάλογη με την ισχύουσα για τους δικαστικούς λειτουργούς. Το ως άνω συμβούλιο θα αποφασίζει και για τις υπόλοιπες υπηρεσιακές μεταβολές των εισαγγελικών λειτουργών (προαγωγές, μεταθέσεις κλπ.).

IV) Ηγεσία Ανώτατων Δικαστηρίων – Μισθολογική μεταχείριση των δικαστών. Κατά το ισχύον Σύνταγμα (άρθρο 90 παρ.5) η επιλογή της ηγεσίας της Δικαιοσύνης (δηλ. των Προέδρων και Αντιπροέδρων των τριών Ανώτατων Δικαστηρίων, του Εισαγγελέα του ΑΠ, του Γενικού

Επιτρόπου του Ελεγκτικού Συνεδρίου και του Γενικού Επιτρόπου των διοικητικών δικαστηρίων) γίνεται από το Υπουργικό Συμβούλιο. Η διάταξη αυτή δημιουργεί δικαιολογημένη δυσπιστία σε σχέση με τη διαφύλαξη της πραγματικής ανεξαρτησίας της Δικαιοσύνης, αφού είναι πολύ πιθανό σε μία διαδικασία επιλογής από την εκάστοτε Κυβέρνηση να πρυτανεύσουν πολιτικά κριτήρια και σκοπιμότητες και όχι η επιλογή με βάση αξιοκρατικά κριτήρια⁴⁷. Για το λόγο αυτό η ανωτέρω διάταξη επικρίνεται έντονα από τη νομική κοινότητα⁴⁸. Με νομοθετική διάταξη του έτους 2010 (άρθρο 1 Ν 3841/2010) στην επιλογή από το Υπουργικό Συμβούλιο παρεμβλήθηκε διαδικασία μη δεσμευτικής γνωμοδότησης από τη Διάσκεψη των Προέδρων της Βουλής. Ωστόσο, η νομοθετική αυτή ρύθμιση, εκτός από την αμφίβολη συνταγματικότητά της⁴⁹, δεν κινείται προς τη σωστή κατεύθυνση, αφού, αντί να συμβάλει στην ενίσχυση της ανεξαρτησίας της Δικαιοσύνης, αναμιγνύει ένα ακόμη πολιτικό όργανο στην επιλογή της ηγεσίας της με άμεσο κίνδυνο να πολλαπλασιάσει τις πολιτικές σκοπιμότητες σε σχέση με την επιλογή αυτή. Στην ουσία η επιλογή της ηγεσίας της Δικαιοσύνης δεν θα είναι υπόθεση μόνο της Κυβέρνησης αλλά και των κομμάτων, που εκπροσωπούνται στη Βουλή. Οι ενεργοί νομικοί της χώρας, οι οποίοι γνωρίζουν καλύτερα από τον καθένα το ήθος και τις ικανότητες των ανώτατων δικαστών, αποκλείονται από κάθε συμμετοχή στη διαδικασία επιλογής. Υπάρχει ο κίνδυνος, ενόψει της επιδιωκόμενης νομοθετικά «ομοφωνίας ή πάντως πλειοψηφίας των τεσσάρων πέμπτων της Διάσκεψης των Προέδρων», και πάλι οι επιλογές να είναι κατά βάση κυβερνητικές με ορισμένες όμως «παραχωρήσεις» και στα κόμματα της αντιπολίτευσης. Αυτό όμως μπορεί να δημιουργήσει ανεπιθύμητα φαινόμενα κομματικοποίησης στο χώρο της Δικαιοσύνης⁵⁰. Είναι σαφές ότι απαιτείται αναθεώρηση του άρθρου 90 παρ.5 του Συντάγματος, ώστε να υπάρχουν εγγυήσεις απόλυτα αξιοκρατικής επιλογής της ηγεσίας της

Δικαιοσύνης. Από την άλλη η επιλογή δεν μπορεί να γίνεται αποκλειστικά και μόνο από το Δικαστικό Σώμα (π.χ. με εκλογή από την Ολομέλεια του οικείου Ανώτατου Δικαστηρίου) αφενός γιατί έτσι επέρχεται απομάκρυνση από τη δημοκρατική αρχή⁵¹ αφετέρου γιατί υπάρχει ο κίνδυνος να εμφανιστούν φαινόμενα ομαδοποιήσεων εντός του Δικαστικού Σώματος. Το ορθότερο θα ήταν η επιλογή να γίνεται από ευρύ εκλεκτορικό σώμα, όπου θα συμμετέχουν εκπρόσωποι της νομοθετικής και εκτελεστικής εξουσίας αλλά και εκπρόσωποι της νομικής κοινότητας (ιδίως των Ανώτατων Δικαστηρίων και των Νομικών Σχολών)⁵² με θέσπιση όμως και ασφαλιστικών δικλείδων, ώστε να μην εμφανίζονται φαινόμενα συνήθη σε εκλογικές διαδικασίες, όπως προεκλογικός αγώνας, ομαδοποιήσεις, πολιτικές ή άλλες «γραμμές» κλπ.

Ως εγγύηση της προσωπικής ανεξαρτησίας των δικαστών τίθεται και η ιδιαίτερη μισθολογική μεταχείρισή τους, ώστε οι αποδοχές τους να είναι ανάλογες με το λειτούργημά τους. Εξουσιοδοτείται δε ο νομοθέτης να καθορίζει τη μισθολογική τους κατάσταση με ειδικούς νόμους (άρθρο 88 παρ.2 του Σ). Το μισθολόγιο των δικαστών αποτέλεσε από παλιά αιτία τριβής μεταξύ της πολιτικής και της δικαστικής εξουσίας, αφού οι δικαστές θεωρούσαν ότι ούτε η Βουλή (που ψηφίζει τους σχετικούς νόμους) ούτε οι εκάστοτε Κυβερνήσεις (που έχουν τη νομοθετική πρωτοβουλία) σέβονταν την ανωτέρω συνταγματική διάταξη. Κατέφευγαν δε σε προσφυγές στα διοικητικά δικαστήρια, όπου συνήθως δικαιώνονταν. Με την Αναθεώρηση του 2001 συμπληρώθηκε η παρ.2 του άρθρου 88 με τη θέσπιση ειδικού δικαστηρίου (του λεγόμενου «Μισθοδικείου»), που επιλαμβάνεται των σχετικών διαφορών, εφόσον αυτές μπορούν να επηρεάσουν τη «μισθολογική, συνταξιοδοτική ή φορολογική κατάσταση ευρύτερου κύκλου προσώπων». Προφανής σκοπός του αναθεωρητικού νομοθέτη ήταν οι σχετικές διαφορές να κρίνονται από δικαστήριο, όπου την πλειοψηφία δεν θα αποτελούν

τακτικοί δικαστές (στη σύνθεση του μετέχουν 3 τακτικοί δικαστές, 3 καθηγητές νομικών σχολών και 3 δικηγόροι⁵³). Μετά την έκδοση της υπ' αριθ. 13/2006 απόφασης του ανωτέρω Δικαστηρίου⁵⁴ και την επίτευξη συμβιβασμού των δικαστικών ενώσεων με την τότε Κυβέρνηση αναβαθμίστηκε σημαντικά το μισθολόγιο των δικαστικών λειτουργών. Ωστόσο, στο πλαίσιο της οξείας δημοσιονομικής και οικονομικής κρίσης, που υφίσταται από τις αρχές του 2010 και μετά, υπήρξαν με διαδοχικούς νόμους σημαντικές περικοπές στο μισθολόγιο των δικαστικών λειτουργών⁵⁵ με αποτέλεσμα τη δημιουργία τριβών μεταξύ των συνδικαλιστικών ενώσεων των δικαστών και της πολιτικής εξουσίας⁵⁶. Από μέρους των δικαστικών ενώσεων επισημάνθηκε ότι οι μειώσεις στο μισθολόγιο των δικαστών ήταν κατά πολύ μεγαλύτερες σε σχέση με τις περικοπές στις αποδοχές των λειτουργών της νομοθετικής και της εκτελεστικής εξουσίας και ήταν και για το λόγο αυτό αντισυνταγματικές και προαναγγέλθηκαν προσφυγές στο αρμόδιο Δικαστήριο. Σημειωτέον, ότι και η κοινή αίσθηση των Ελλήνων πολιτών είναι ότι, παρά τις γενικευμένες περικοπές κατά την τριετία 2010 – 2012 των μισθών και των συντάξεων, δεν υπήρξαν ανάλογες μειώσεις και στις αποδοχές των βουλευτών, οι οποίες καθορίζονται από την ίδια τη Βουλή κατά τα οριζόμενα στο άρθρο 63 του Συντάγματος⁵⁷. Σε κάθε περίπτωση είναι αναγκαίο για την εύρυθμη και αποτελεσματική λειτουργία του πολιτεύματος οι αποδοχές των λειτουργών και των τριών κρατικών εξουσιών αλλά και των ανεξάρτητων Αρχών, που βάσει του ισχύοντος Συντάγματος υπάρχουν ή πρόκειται να συσταθούν κατόπιν μίας νέας συνταγματικής Αναθεώρησης, να είναι ανάλογες του λειτουργήματός τους και να εξασφαλίζουν τόσο ότι τα πρόσωπα, που θα στελεχώνουν τα αντίστοιχα κρατικά όργανα, θα είναι οι ικανότεροι όσο και ότι θα μπορούν να εκπληρώνουν απερίσπαστοι τα καθήκοντά τους. Ωστόσο, οι αποδοχές τους δεν πρέπει να είναι και αποκομμένες από την

κοινωνικοοικονομική πραγματικότητα. Ενόψει των αμφισβητήσεων που δημιουργούνται αλλά και του κινδύνου οι πολιτειακές εξουσίες να απωλέσουν το κύρος τους με την ανάλωση των λειτουργιών τους όχι στην άσκηση των καθηκόντων τους αλλά σε μεταξύ τους διελκυστίδες και ανταγωνισμούς για τα μισθολογικά τους, είναι απαραίτητο να υπάρξει αναθεώρηση των άρθρων 63 και 88 παρ.2 του Σ, ώστε οι αποδοχές όλων των λειτουργών των τριών κρατικών εξουσιών και των ανεξάρτητων Αρχών να καθορίζονται με ειδικό νόμο, ο οποίος θα καταστεί συνταγματικής περιωπής (ώστε να μην είναι δυνατή η εύκολη τροποποίησή του) και ο οποίος θα προβλέπει αντικειμενικό σύστημα καθορισμού και αναπροσαρμογής των αποδοχών αυτών και ει δυνατόν από όργανα, στα οποία οι άμεσα ενδιαφερόμενοι δεν θα συμμετέχουν ή πάντως δεν θα έχουν καθοριστική συμμετοχή. Εφόσον δε τα σχετικά ζητήματα θα ρυθμίζονται συνταγματικά, αρμόδιο για την επίλυση των αντίστοιχων διαφορών θα είναι το Συνταγματικό Δικαστήριο (αν τελικά συσταθεί), οπότε και θα πρέπει να καταργηθεί το Δικαστήριο του άρθρου 88 παρ.2 του Σ.

Αναμφίβολα οι παραπάνω προτάσεις (ειδικά για την καθιέρωση Συνταγματικού Δικαστηρίου και Γενικού Εισαγγελέα), αν υλοποιηθούν, θα συνιστούν μία ριζική αναδιάρθρωση του συστήματος απονομής της Δικαιοσύνης. Συνεπώς, μία συνταγματική Αναθεώρηση προς την κατεύθυνση αυτή μπορεί να γίνει μόνο, αφού υπάρξει εξαντλητικός διάλογος αλλά και πραγματική αποφασιστικότητα να υλοποιηθούν γρήγορα και αποτελεσματικά οι οργανωτικές αλλαγές, που απαιτούνται για τη λειτουργία των νέων θεσμών και ιδίως του Γενικού Εισαγγελέα (άμεση σύσταση και εκπαίδευση της Δικαστικής Αστυνομίας, αλλαγές στη διάρθρωση των σωμάτων και υπηρεσιών, που θα μεταφερθούν από τη δομή των Υπουργείων στην ευθύνη του Γενικού Εισαγγελέα κ.ο.κ.). Όμως η υιοθέτηση και ταχεία λειτουργία των νέων θεσμών μπορεί να

αποτελέσει μια πραγματική αναβάπτιση της Ελληνικής Δημοκρατίας σε σχέση με τις αξίες της ευνομίας, της ασφάλειας δικαίου και της διαφάνειας.

¹ Στην περίπτωση αυτή θα απαιτηθεί η σύγκληση Συντακτικής Συνέλευσης, καθότι αναθεώρηση του ισχύοντος Συντάγματος προς την κατεύθυνση αυτή είναι ανεπίτρεπτη (άρθρο 110 παρ.1). Η διατήρηση του κοινοβουλευτικού συστήματος, όπως ιδίως διαμορφώθηκε μετά την Αναθεώρηση του 1986, αναθέτει το κύριο βάρος διακυβέρνησης στον αρχηγό του πλειοψηφούντος στη Βουλή κόμματος ως Πρωθυπουργό ή σε περίπτωση συμμαχικής κυβέρνησης στους αρχηγούς των συγκυβερνώντων κομμάτων. Αντίθετα, το προεδρικό σύστημα μεταφέρει το βάρος της διακυβέρνησης στο πρόσωπο, που θα επιλέξουν οι πολίτες. Το εκλογικό σώμα δηλ. επιλέγει Κυβερνήτη και όχι κυβερνών κόμμα. Η καθιέρωση του προεδρικού συστήματος ίσως θα ήταν καθοριστικό βήμα για την υπέρβαση αδυναμιών του ελληνικού πολιτικού συστήματος, που αποδείχτηκαν μοιραίες για τον τόπο, όπως ιδίως ο πελατειακός χαρακτήρας των μεγάλων κομματικών σχηματισμών και ο αρχηγικός χαρακτήρας τους με αποκλεισμό ταυτόχρονα της εσωκομματικής δημοκρατίας. Πάντως το ζήτημα εκφεύγει από τα όρια της παρούσας μελέτης. Για περισσότερα βλ. ιδίως Θ. Διαμαντόπουλο, Προεδρικό Σύστημα στην Ελλάδα; Στοχασμοί για μια εναλλακτική θεσμική αρχιτεκτονική, εκδ. Παπαζήση, 2011.

² Οι συχνές καταδίκες της Ελλάδας από το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΔΔΑ) για διάφορα θέματα δείχνουν ότι δεν υπάρχει ακόμη απόλυτα ικανοποιητική αφομοίωση των αξιών του δυτικοευρωπαϊκού νομικού πολιτισμού στην εσωτερική έννομη τάξη.

³ Ήδη με την ερμηνευτική δήλωση, που τέθηκε υπό το άρθρο 28 του Σ κατά την Αναθεώρηση του 2001, καθίσταται σαφές ότι αποτελεί θεμελιώδη σκοπό της Ελληνικής πολιτείας η συμμετοχή της στις διαδικασίες της Ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης.

⁴ Για το ότι και σήμερα πρακτικά υπερισχύει το Ευρωπαϊκό Δίκαιο, ανεξάρτητα από τις όποιες θεωρητικές επιφυλάξεις μπορεί να υπάρχουν, βλ. ιδίως Ν. Αλιβιζάτο, Το Σύνταγμα και οι εχθροί του στη Νεοελληνική Ιστορία, εκδ. Πόλις, 2011, σ. 561 -565.

⁵ βλ. περισσότερα για την υπεροχή του Κοινοβουλίου εντός του δημοκρατικού πολιτεύματος σε Μιχ. Σταθόπουλο, Ο έλεγχος της συνταγματικότητας των νόμων - Η δημοκρατία ανάμεσα στις συμπληγάδες αυταρχισμού ή λαϊκισμού και αριστοκρατισμού, ΝοΒ 37, σ. 1 επ. και ιδίως στη σελ. 25. Επίσης, για την αρχή της κυριαρχίας του Κοινοβουλίου (parliamentary sovereignty), όπως γίνεται δεκτή στη Μεγάλη Βρετανία, βλ. Ν. Αλιβιζάτο, ο.π., σ. 183.

⁶ Είναι η λεγόμενη «περίοδος της Μεταπολίτευσης», η οποία παρά τις αδυναμίες της (πελατειακό σύστημα, εκτεταμένη ανοχή της ανομίας, ενδοτικότητα της πολιτικής εξουσίας σε συντεχνιακές ή τοπικιστικές πιέσεις), που συνέβαλαν καθοριστικά στην ουσιαστική χρεοκοπία της Χώρας το 2010, είναι πάντως η μακροβιότερη περίοδος ομαλότητας και σεβασμού των ατομικών και πολιτικών ελευθεριών στη σύγχρονη Ιστορία της χώρας.

⁷ Δεν μπορούμε να μη σημειώσουμε εδώ ότι η χρεοκοπία της χώρας επέφερε ισχυρό κλονισμό του κύρους του Ελληνικού κράτους τόσο έναντι των πολιτών του όσο και έναντι της διεθνούς κοινότητας αλλά και την τάση ορισμένων να χρησιμοποιούν την οικονομική κρίση και τις δυσμενείς συνέπειες της για το σύνολο σχεδόν του πληθυσμού ως έναυσμα για να αμφισβητήσουν έμμεσα το δημοκρατικό πολίτευμα (προβάλλοντας υπέρμετρα φαινόμενα διαφθοράς του πολιτικού κόσμου και υπονοώντας ότι απαιτείται ριζική «εξυγίανση» με κρεμάλες, εκτελέσεις στο Γουδί ή λιντσαρίσματα) ή, αγνοώντας τις καταστροφικές συνέπειες των δύο Εθνικών Διχασμών του 20^{ου} αιώνα (βενιζελικοί – βασιλικοί το 1915 και έπειτα / εθνικόφρονες – κομμουνιστές και συνοδοιπόροι από το 1944 μέχρι το 1974), να προωθούν συνειδητά ή ασυνείδητα ένα νέο εθνικό διχασμό στη βάση «μνημονιακοί – αντιμνημονιακοί» (διαχωρίζοντας έτσι τους πολίτες ανάλογα με την πεποίθησή τους σχετικά με το αν η υπέρβαση της κρίσης θα επέλθει με την παραμονή της χώρας στους ευρωπαϊκούς θεσμούς ή με την καταγγελία των δανειακών συμβάσεων και την αναζήτηση νέων διεθνών συμμαχιών).

⁸ Βλ. περισσότερα σε Ν. Αλιβιζάτο, ο.π., σ. 192 – 195, Β. Σκουρή, Συστήματα του δικαστικού ελέγχου της συνταγματικότητας των νόμων, ΤοΣ 1982, σ. 518 – 525.

⁹ Βλ. ενδεικτικά τα άρθρα 92 – 94 και 100 του Θεμελιώδους Νόμου της Βόννης, 134 – 137 του Ιταλικού Συντάγματος, 125 του Συντάγματος της Ρωσικής Ομοσπονδίας, 140 – 145 του Ρουμανικού Συντάγματος. Όπου στο παρόν γίνεται αναφορά σε διατάξεις ξένων Συνταγμάτων, το κείμενό τους κατά κανόνα έχει ληφθεί από τη συλλογή των Κ. Μαυριά – Αντ. Παντελή με τον τίτλο «Συνταγματικά Κείμενα – Ελληνικά και Ξένα», Εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα, 1996.

¹⁰ Βλ. περισσότερο σε Β. Σκουρή, ο.π., σ. 513 – 518, Ν. Αλιβιζάτο, ο.π., σ. 614 – 615 και 618 – 624, Αθ. Ράικο, Συνταγματικό Δίκαιο, Εισαγωγή – Οργανωτικό Μέρος, τ. Γ', εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, 1991, σ. 152.

¹¹ Βλ. Αλιβιζάτο, ο.π., σ. 623.

¹² βλ. σχετικά και Μιχ. Σταθόπουλο, ο.π., σ. 21 με περαιτέρω παραπομπές, όπου τονίζεται ότι η επίκληση της αρχής της επεκτατικής ισότητας σε σχέση ιδίως με μισθολογικές παροχές έχει κατ' ουσία ως αποτέλεσμα τη νομοθέτηση επί μη ρυθμισμένης ύλης σε βάρος του δημοσίου ταμείου. Θα προσθέταμε ότι στην πραγματικότητα ο συνταγματικός νομοθέτης δεν το θέλησε αυτό, αφού στο άρθρο 80 παρ.1 του Σ ορίζεται ότι «μισθός, σύνταξη, χορηγία ή αμοιβή ούτε εγγράφεται στον προϋπολογισμό του Κράτους ούτε παρέχεται χωρίς οργανικό ή άλλο ειδικό νόμο». Φρονούμε ότι η σαφήνεια της διάταξης αυτής δεν θα έπρεπε να παρακάμπτεται από θεωρητικές κατασκευές αναζητούσες έρεισμα στο άρθρο 4 του Σ. Άλλωστε, η ύπαρξη δημοσιονομικής τάξης και πειθαρχίας είναι έννομο αγαθό που αφορά το σύνολο των πολιτών και ιδίως τους πιο αδύναμους και το οποίο προηγείται από τα οικονομικά συμφέροντα οργανωμένων ομάδων, που συνήθως υπό την καθοδήγηση των συνδικαλιστών τους προσφεύγουν μαζικά στα δικαστήρια.

¹³ Το πρόβλημα αυτό στα διοικητικά δικαστήρια επιχειρήθηκε να αντιμετωπιστεί νομοθετικά μέσω της καθιέρωσης του θεσμού της «πρότυπης δίκης».

¹⁴ Αφού η κήρυξη αντισυνταγματικότητας από ένα δικαστήριο δεν καλύπτει όλες τις όμοιες υποθέσεις αλλά αφορά μόνο τους διαδίκους της συγκεκριμένης υπόθεσης. Αυτό επιπλέον δημιουργεί ανισότητα σε βάρος των πολιτών που είτε δεν έχουν τα οικονομικά μέσα να προσφύγουν στη Δικαιοσύνη είτε εκ πεποιθήσεως δεν επιθυμούν να εμπλέκονται σε αντιδικίες με το Δημόσιο.

¹⁵ Λ.χ. στις ΗΠΑ ο Πρόεδρος Ρούσβελτ κατά την αρχή της θητείας του αντιμετώπισε προβλήματα σχετικά με την πολιτική του για την υπέρβαση της οικονομικής κρίσης (New Deal) λόγω της νομολογίας του Ανώτατου Ομοσπονδιακού Δικαστηρίου (βλ. σχετικά Ν. Αλιβιζάτο, ο.π. σ. 454 – 457).

¹⁶ Βλ. περισσότερο σε Αλιβιζάτο, ο.π., σ. 609 – 611, Σκουρή, ο.π., σ. 524 – 525, Σταθόπουλο, ο.π., σ. 23 – 24.

¹⁷ Βλ. Επ. Σπηλιωτόπουλο, Εγχειρίδιο Διοικητικού Δικαίου, εκδ. Αντ.Ν. Σάκκουλα 2001, υπό τον αριθ. 87.

¹⁸ ΟλΣτΕ 2289/1987 ΝοΒ 1987, 1096. Βλ. επίσης ΟλΣτΕ 2199/2010 σε ΝΟΜΟΣ, ΟλΣτΕ 1283/2012 ΝοΒ 2012, 2060, ΟλΣτΕ 1286/2012 ΝοΒ 2012, 2121.

¹⁹ Βλ. Ν. Ανδρουλάκη, Το κράτος των δικαστών – Ένα ανύπαρκτο σκιάχτρο; ΝοΒ 33 σ. 1505 επ. και ιδίως στη σ. 1514. Επίσης, το κύριο άρθρο της εφημερίδας «Καθημερινή» της 21.11.2012 υπό τον τίτλο «Οι δικαστές», που αναφέρεται στον κίνδυνο αυτό σε σχέση με την ένταση που δημιουργήθηκε στον χώρο της Δικαιοσύνης κατά το τελευταίο τρίμηνο του 2012. Η ανεπίτρεπτη κατ' εμάς τάση του «δικαστικού ακτιβισμού» υποστηρίζεται και σε άρθρο, που αναρτήθηκε στην ιστοσελίδα ethemis.gr με τον τίτλο «Η Δικαιοσύνη στην Ελλάδα και το Σωο – κράτος» υπό το ψευδώνυμο «Αριστόβουλος Ευέλπιστος». Οι απόψεις του άρθρου αυτού συνοψίζονται στη φράση του «σημασία έχει επί της ουσίας ποιο είναι το δίκαιο και εν συνεχεία πρέπει να επιλέγεται η κατάλληλη νομική επένδυση της εξευρεθείσης ως δίκαιης λύσης». Δηλ. το κράτος του Νόμου, όπως το σκέφτηκαν οι Διαφωτιστές, πρέπει να υποχωρεί μπροστά στην υποκειμενική αντίληψη του εκάστοτε δικαστή περί του τι είναι δίκαιο. Βλ. επίσης την ΣτΕ 350/2011 σε ΧρΙΔ 2012, 278, η οποία κατά το σκέλος, που αφορά την εξέταση της συνταγματικότητας των διατάξεων του Ν 3838/2010 σχετικά με τις προϋποθέσεις απονομής της ελληνικής ιθαγένειας, αποτελεί κατά τη γνώμη μας δείγμα τέτοιου είδους "δικαστικού ακτιβισμού".

²⁰ Και όχι μόνο για όσους προσφεύγουν στα δικαστήρια επικαλούμενοι την αντισυνταγματικότητα και μετά την πάροδο αρκετών ετών, που απαιτούνται ώστε οι σχετικές αποφάσεις των τακτικών δικαστηρίων να καταστούν αμετάκλητες ή να εκδοθεί απόφαση του ΑΕΔ ισχύουσα έναντι πάντων.

²¹ Εφόσον η διαδικασία επιλογής των δικαστών του Συνταγματικού Δικαστηρίου εξασφαλίζει τη στελέχωσή του από νομικούς υψηλού επιπέδου και εμπειρίας αλλά και ευρύτερης κοινωνικής αναγνώρισης.

²² Καθώς τα μέλη του Συνταγματικού Δικαστηρίου επιλέγονται από όργανα με άμεση ή έμμεση λαϊκή νομιμοποίηση, όπως ιδίως είναι η Βουλή και ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας.

²³ Βλ. και Σταθόπουλο, ο.π., ιδίως στις σ. 23 και 32. Εξάλλου, την πολιτική ουδετερότητα των δικαστών την απαιτεί και το σημερινό Σύνταγμα (άρθρο 29 παρ.3) και ορθώς, αφού ο δικαστής πρέπει να είναι αλλά και να φαίνεται αμερόληπτος.

²⁴ Θα μπορούσε να υποστηριχτεί και η επιλογή από την Κυβέρνηση αντί του ΠτΔ ιδίως στο σύστημα της προεδρευομένης δημοκρατίας, όπου ο Πρόεδρος έχει περιορισμένες εξουσίες. Ωστόσο, ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας, που έχει συνήθως την αίγλη του υπερκομματικού προσώπου και είναι πρόσωπο ευρισκόμενο στη «δύση» της πολιτικής του σταδιοδρομίας και άρα ενδιαφερόμενο πρωτίστως για την υστεροφημία του, είναι περισσότερο πιθανό να επιλέξει με αξιοκρατικές εκτιμήσεις από την Κυβέρνηση, η οποία μπορεί να έχει ως κίνητρο την επιλογή προσώπων θεωρούμενων ως «φιλικών» προς την ίδια και τις επιλογές της.

²⁵ Ωστε κριτήριο των μελών του σχετικά με τις αποφάσεις να μην μπορεί να είναι η προσδοκία ανανέωσης της θητείας τους.

²⁶ Της οποίας όμως η σύνθεση θα είναι καθορισμένη από το Σύνταγμα και δεν θα μπορεί να μεταβληθεί με νόμο ή με τον Κανονισμό της Βουλής.

²⁷ Λ.χ. το σώμα αυτό μπορεί να αποτελείται από 3 δικαστές των ανώτατων δικαστηρίων (ένας από καθένα εκ των τριών), 3 καθηγητές νομικών σχολών (ένας από καθένα εκ των τριών) και 3 προέδρους δικηγορικών συλλόγων. Η επιλογή των παραπάνω να γίνεται με κλήρωση την παραμονή της εκλογής, ώστε να μην είναι δυνατή η ύπαρξη φαινομένων «προεκλογικής εκστρατείας» ή «φατριασμών».

²⁸ Η τυπική συνταγματικότητα πρέπει να παραμείνει στα *interna corporis* της Βουλής.

²⁹ Ίσως το ζήτημα αυτό πρέπει να ανήκει στα *interna corporis* της Βουλής. Ωστόσο, η εμπειρία της προεδρικής εκλογής του 1985 καταδεικνύει ότι θα ήταν χρήσιμο να υπάρχει η δυνατότητα δικαστικού ελέγχου.

³⁰ Αφού η πράξη έχει αποδείξει ότι οι σχετικές αποφάσεις στη Βουλή λαμβάνονται με πολιτικά και παραταξιακά κριτήρια και όχι νομικά. Υπάρχουν δύο καταδίκες της Ελλάδας από το ΕΔΔΑ για παραβίαση του δικαιώματος δικαστικής προστασίας λόγω μη άρσης της βουλευτικής ασυλίας.

³¹ Η άσκηση της αρμοδιότητας αυτής θα είναι ανεξάρτητη από την εξέλιξη τυχόν συντρέχουσας ποινικής ή πειθαρχικής διαδικασίας.

³² Η διάταξη αυτή φαίνεται αυστηρή ή και περιττή για μία τυπική δυτικοευρωπαϊκή χώρα. Η Δημοκρατία πρέπει να σέβεται ακόμη και το δικαίωμα αμφισβήτησής της, όχι όμως και να ανέχεται την εκ των έσω υπονόμησή της. Δεν μπορεί να δίνει σκονί για να την κρεμάσουν. Υπάρχουν λ.χ. και σήμερα ή στο πρόσφατο παρελθόν καταγγελίες για ακροδεξιούς θύλακες στα σώματα ασφαλείας ή εκδηλώσεις νοσταλγίας δικτατορικών καθεστώτων σε στρατιωτικές σχολές κλπ.. Ανεξάρτητα από τη βασιμότητα ή μη κάθε επιμέρους καταγγελίας, η ύπαρξη μιας τέτοιας διάταξης θα συντελέσει στην προστασία του δημοκρατικού πολιτεύματος, έστω και αν δεν χρειαστεί να εφαρμοστεί ποτέ. Πρβλ. και τη διάταξη του άρθρου 18 του Θεμελιώδους Νόμου της Βόννης περί αποδυνάμωσης θεμελιωδών δικαιωμάτων, η οποία έχει τον ίδιο σκοπό και είναι πολύ αυστηρότερη ενώ το πεδίο εφαρμογής της εκτείνεται στο σύνολο των πολιτών και όχι μόνο στους δημοσίους λειτουργούς και υπαλλήλους.

³³ Αυτό αποδεικνύει και η προδικτατορική ελληνική εμπειρία, οπότε ακόμη και οι φερόμενοι ως συμπαθούντες το εκτός νόμου ΚΚΕ αντιμετωπίζονταν ως δεύτερης κατηγορίας πολίτες.

³⁴ Επιλογή βέβαια των δικαστηρίων θα είναι και η δυνατότητα υποβολής προδικαστικού ερωτήματος στο ΔΕΕ και όχι στο Συνταγματικό Δικαστήριο για θέματα απόμεινα του Ευρωπαϊκού Κοινοτικού Δικαίου.

³⁵ Όπου εντάσσονται ιδίως οι ΗΠΑ, η Μ. Βρετανία και οι υπόλοιπες χώρες της Βρετανικής Κοινοπολιτείας.

³⁶ Βλ. άρθρο 129 του Ομοσπονδιακού Συντάγματος του 1993.

³⁷ Διαφθορά, η οποία, τουλάχιστον μέχρι πρόσφατα, κατά το μεγαλύτερο μέρος της παρέμενε στη σκοτεινή περιοχή της εγκληματικότητας και ως εκ τούτου ατιμώρητη.

³⁸ Η σύστασή της προβλέφθηκε με το άρθρο 36 του Ν 2145/1993 και η οποία θα τελούσε υπό τη διεύθυνση του οικείου Εισαγγελέα Πρωτοδικών.

³⁹ Καταχρηστικά ορισμένες από τις Αρχές αυτές στη δημοσιογραφική ιδίως γλώσσα φέρονται ως ανεξάρτητες. Οι ανεξάρτητες όμως Αρχές είναι συγκεκριμένες και το ποιος είναι ορίζεται από το Σύνταγμα (πρόκειται για τον Συνήγορο του Πολίτη, την ΑΔΑΕ, την ΑΠΔΠΧ, το ΑΣΕΠ και το ΕΣΡ). Τα μέλη τους επιλέγονται από τη Διάσκεψη των Προέδρων της Βουλής (άρθρα 101^Α παρ.2 του Σ και 3 παρ.2 του Ν 3051/2002) και όχι με κυβερνητικές αποφάσεις και καλύπτονται από τις εγγυήσεις της προσωπικής και λειτουργικής ανεξαρτησίας.

⁴⁰ Εξαίρεση αποτελεί ο Πρόεδρος της Αρχής του άρθρου 7 του Ν 3691/2008, που είναι ανώτατος εισαγγελικός λειτουργός και επιλέγεται από το Ανώτατο Δικαστικό Συμβούλιο. Τα 11 όμως μέλη της Αρχής διορίζονται με κοινή απόφαση των Υπουργών Οικονομικών και Δικαιοσύνης.

⁴¹ Του Νοεμβρίου 2012.

⁴² Στο παρελθόν έχουν λ.χ. εκδηλωθεί δημόσιες διαφωνίες μεταξύ του επικεφαλής της Αρχής για τη νομιμοποίηση παράνομων εσόδων (που τότε δεν ήταν εν ενεργεία αλλά επίτιμος εισαγγελικός λειτουργός) και της εισαγγελικής Αρχής σχετικά με την αποδεικτική χρησιμότητα πορίσματος του πρώτου αναφορικά με την υπόθεση των δομημένων ομολόγων. Τον Αύγουστο του 2010 εκδηλώθηκαν δημόσια τριβές μεταξύ του Γενικού Επιθεωρητή Δημόσιας Διοίκησης και της Εισαγγελίας του ΑΠ με αφορμή αναφορά του πρώτου για βραδύτητα της Δικαιοσύνης σχετικά με τη διεκπεραίωση υποθέσεων διαφθοράς δημοσίων λειτουργών. Οι τριβές αυτές, ανεξάρτητα από το ποιος έχει δίκαιο ή όχι ή αν αυτό βρίσκεται κάπου στη μέση, είναι εύκολο να δημιουργήσουν στην κοινή γνώμη δυσπιστία για τη Δικαιοσύνη ή για Αρχές με σημαντικές ελεγκτικές αρμοδιότητες ή ακόμη και καχυποψία ότι κατά την άσκηση των αρμοδιοτήτων τους υπεισέρχονται και άλλες σκοπιμότητες. Μπορεί να σημειωθεί ότι αν λ.χ. το Σ.Δ.Ο.Ε. υπάγονταν στον Γενικό Εισαγγελέα και όχι στον Υπουργό Οικονομικών, θα είχαν αποφευχθεί οι πρόσφατες «περιπέτειες» της «λίστας Λαγκάρντ».

⁴³ Δηλ. δεν θα υπάρχει ξεχωριστή δικαστική αστυνομία ανά εισαγγελία πρωτοδικών, όπως προβλέπεται σήμερα.

⁴⁴ Κατά την άσκηση όμως των καθηκόντων τους ενώπιον των ποινικών δικαστηρίων οι εισαγγελείς θα διατυπώνουν τις προτάσεις τους ενεργώντας αδέσμευτα με βάση το νόμο και τη συνείδησή τους, όπως και σήμερα ισχύει (βλ. άρθρο 24 παρ.4 Ν 1756/1988 και 177 ΚΠΔ).

⁴⁵ λ.χ. τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας, τον Πρωθυπουργό, τον Πρόεδρο της Βουλής, τον Πρόεδρο του Συνταγματικού Δικαστηρίου (εφόσον συσταθεί) και τους Προέδρους των Ανώτατων Δικαστηρίων.

⁴⁶ Η επιλογή των Βοηθών Εισαγγελέων από τον ίδιο τον Γενικό Εισαγγελέα εξασφαλίζει την καλή συνεργασία μεταξύ των κορυφαίων λειτουργών της Αρχής αυτής. Από την άλλη η έγκριση της επιλογής τους από τη Βουλή παρέχει περισσότερα εγγύα ότι η επιλογή τους θα γίνει και με κριτήρια επιστημονικής και ηθικής επάρκειας.

⁴⁷ Στην πράξη έχουν συμβεί και τα δύο. Άλλοτε οι επιλογές προσώπων για την ηγεσία της Δικαιοσύνης ήταν τέτοιες, ώστε δύσκολα μπορούσε κάποιος να αμφισβητήσει ότι επελέγησαν οι πιο άξιοι (αναφέρουμε ως παραδείγματα την επιλογή του Στ. Μαθθία ως Προέδρου του ΑΠ και του Ευ. Κρουσταλάκη ως Εισαγγελέα του ΑΠ). Άλλοτε οι επιλογές αλλά και η μετέπειτα πρακτική των επιλεγέντων κατά την άσκηση των καθηκόντων τους αμφισβητήθηκαν έντονα (δικαίως ή αδικώς).

⁴⁸ Βλ. χαρακτηριστικά Αθ. Ράικο, ο.π., τ. Γ', σ. 127, όπου οι διατάξεις του άρθρου 90 παρ.5 του Σ χαρακτηρίζονται ως ο «δούρειος ίππος» της δικαστικής ανεξαρτησίας.

⁴⁹ Βλ. αναλυτικά Αντ. Μανιτάκη, Η ατυχής νομοθετική τροποποίηση της διαδικασίας επιλογής των Προεδρείων των Ανώτατων Δικαστηρίων στην ιστοσελίδα constitutionalism. gr με ημερομηνία ανάρτησης 13.9.2010.

⁵⁰ Σχετικά με τις αδυναμίες της ως άνω νομοθετικής ρύθμισης βλ. και Θεμ. Παπαθεοδώρου, Οι μεταπολιτευτικές πολιτικές διαστάσεις της επιλογής ηγεσίας των Ανωτάτων Δικαστηρίων σε constitutionalism. gr με ημερομηνία ανάρτησης 22.3.2011.

⁵¹ Βλ. σχετική παρατήρηση του Μιχ. Σταθόπουλου σε «Επιλογή της ηγεσίας και ανεξαρτησία», Το Βήμα, 5.7.2009.

⁵² Βλ. προτάσεις Σταθόπουλου στο ανωτέρω άρθρο του. Επίσης, για τη γενικότερη προβληματική βλ. και Γ. Κτιστάκη, Η απονομή της ποινικής δικαιοσύνης, εκδ. Πόλις, 2011, σ. 310 – 314.

⁵³ Δεν μπορεί να παραβλεφθεί ωστόσο ότι οι δικηγόροι κατά την άσκηση του επαγγέλματός τους εξαρτώνται άμεσα από τους δικαστικούς λειτουργούς.

⁵⁴ Δημοσιευμένη σε ΝοΒ 55, σ. 471 επ..

⁵⁵ Σύμφωνα με τους υπολογισμούς των δικαστικών ενώσεων οι περικοπές αυτές ανήλθαν σε ποσοστό άνω του 50% συνολικά.

⁵⁶ Στο πλαίσιο αυτό υπήρξαν και αντιδράσεις, όπως αποχή μεγάλου αριθμού δικαστών από μέρος των καθηκόντων τους το τελευταίο τρίμηνο του 2012, παρά τη ρητή απαγόρευση του άρθρου 23 παρ.2 του Σ και τις περί του αντιθέτου παροτρύνσεις των Προέδρων του ΑΠ και του ΣτΕ αλλά και του Εισαγγελέα του ΑΠ, υπερβολικές εκφράσεις περί «ρήξης» των δικαστών με τη νομοθετική και εκτελεστική εξουσία κλπ.. Αναλυτικά για τις απόψεις μας επί των θεμάτων αυτών βλ. άρθρο μας υπό τον τίτλο «Ο Έλληνας δικαστής και ο Σωκράτης» δημοσιευμένο στην ιστοσελίδα «ethemis.gr» (με ημερομηνία ανάρτησης 24.9.2012).

⁵⁷ Δεν είμαστε σε θέση να πούμε αν η κοινή αυτή αίσθηση ανταποκρίνεται και στην πραγματικότητα ή αν είναι απόρροια του αντικοινοβουλευτικού λαϊκισμού, που ανθεί στις ημέρες μας, όπως και συνήθως γίνεται σε περιόδους οξείας οικονομικής και κοινωνικής κρίσης.